

ABSTRACTS

The Editor is grateful to Eleni Andrikou for her assistance in the preparation of the Greek abstracts.

BLACKMAN, David and LENTINI, Maria Costanza

The shipsheds of Sicilian Naxos, researches 1998–2001: a preliminary report

Remains discovered in excavations at Naxos in 1981–3, underlying structures belonging to the settlement which has been recognized as the *mansio* mentioned in the *Antonine Itinerary*, have now been firmly identified as the dockyard of the Greek city, the first Greek colony in Sicily and a Chalcidian foundation; an ally of Athens in the fifth century, it was therefore destroyed by Dionysios I of Syracuse in 403 BC. One rock-cut shipshed has been excavated for its surviving length (the lower end is lost under modern buildings); there is pottery evidence for the construction of its north wall in the mid-fifth century BC.

As with the installation of the democracy after the return of the Chalcidian exiles from Leontinoi, the work may have been inspired and encouraged by Athens. Installations of an earlier phase are also starting to appear. A selection of pottery evidence and of the remains of roof components (tiles and antefixes) is published.

The side walls of at least four shipsheds have been found just inside the city wall, and these respect the orientation of the fifth-century urban plan. The clear width of the shipshed excavated (5.45 m) confirms the evidence of other recent excavations: the previously held view that trireme shipsheds had a clear width of 5.75–6 m will have to be revised. The back 5–6 m of the shipshed do not seem to have been part of the slipway proper; possible explanations are suggested.

Οι νεώσοικοι στη Νάξο της Σικελίας

Τα ερείπια που ανασκάφηκαν στη Νάξο το 1981–3 κάτω από κτίσματα του οικισμού, ο οποίος ταυτίζεται με το *mansio* που αναφέρεται στο *Οδοιπορικό του Αντωνίνου*, αναγνωρίζονται τώρα με βεβαιότητα ως το νεώριο της ελληνικής πόλεως, της πρώτης ελληνικής αποικίας στη Σικελία που ιδρύθηκε από τους Χαλκιδείς. Ως σύμμαχος των Αθηναίων κατά τον 5ο π.Χ. αιώνα, καταστράφηκε από τον Διονύσιο Α΄ των Συρακουσών το 403 π.Χ.

Ανασκάφηκε ένας λαξευμένος στο βράχο νεώσοικος, εξαιτίας του διατηρούμενου μήκους του (το κατώτερο άκρο χάνεται κάτω από σύγχρονά μας κτήρια), ο βόρειος τοίχος του οποίου, σύμφωνα με τα στοιχεία της κεραμικής, οικοδομήθηκε στα μέσα του 5^{ου} π.Χ. αιώνα. Όπως και την εγκαθίδρυση της δημοκρατίας μετά την επάνοδο των Χαλκιδέων εξορίστων από τους Λεοντίνους, τα έργα ενέπνευσε και ενθάρρυνε η Αθήνα. Εγκαταστάσεις πρωιμότερης φάσεως αρχίζουν επίσης να αποκαλύπτονται. Δημοσιεύεται επιλεγμένη κεραμική και δομικά στοιχεία από τη στέγη (κεραμίδες και ανθήμια).

Έχουν βρεθεί οι πλευρικοί τοίχοι από τουλάχιστον τέσσερις νεωσοίκους εντός και πλησίον των τειχών της πόλεως, οι οποίοι ακολουθούν τον προσανατολισμό του πολεοδομικού σχεδιασμού του 5^{ου} π.Χ. αιώνα. Το καθαρό πλάτος του νεωσοίκου που ανασκάφηκε (5,45 μ.) επιβεβαιώνει τα δεδομένα από άλλες πρόσφατες ανασκαφές: η κρατούσα μέχρι σήμερα άποψη ότι οι νεώσοικοι για τις τριήρεις είχαν πλάτος 5,75–6 μ. πρέπει τώρα να αναθεωρηθεί. Τα 5–6 μ. στο βάθος του νεωσοίκου φαίνεται ότι δεν αποτελούσαν τμήμα της καθευατής οδού καθελκύσεως. Πιθανές ερμηνείες προτείνονται σχετικά.

COLDSTREAM, J. N.

The BSA's Geometric collection: Kynosarges *et alia*

This article publishes the entire holding of Geometric vases in the Museum of the British School at Athens. It includes numerous grave offerings found in one of the School's earliest excavations (1896–7), on the site of the Kynosarges Gymnasium in the south-eastern outskirts of ancient Athens. Other Geometric vases came to the School piecemeal over many years, from purchases of the Finlay collection up to the bequests from G. Empedocles and T. J. Dunbabin.

Attic Geometric comprises the great majority of the School's holding, among which are several characteristic pieces from the Late Geometric II pitcher workshops. Other regional styles represented are Corinthian, Parian, Melian and Cretan.

Γεωμετρική κεραμική στη Συλλογή της Βρετανικής Σχολής στην Αθήνα

Στο άρθρο αυτό δημοσιεύεται το σύνολο των γεωμετρικών αγγείων που φυλάσσονται στο Μουσείο της Βρετανικής Σχολής στην Αθήνα. Περιλαμβάνει πολυάριθμα κτερίσματα που βρέθηκαν σε μια από τις πρωιμότερες ανασκαφές (1896–7) της Σχολής, στο Γυμνάσιο του Κυνοσάργους, στη νοτιοανατολική παρυφή της αρχαίας Αθήνας. Άλλα γεωμετρικά αγγεία περιήλθαν στη συλλογή της Σχολής σε διάστημα πολλών ετών, με αποκτήματα από τη συλλογή Finlay και τα κληροδοτήματα του Γ. Εμπεδοκλή και του T. J. Dunbabin.

Ο κύριος όγκος της συλλογής της Σχολής συνίσταται από αττικά γεωμετρικά αγγεία, ανάμεσα στα οποία αρκετά χαρακτηριστικά του Υστερογεωμετρικού II εργαστηρίου των πρόχων. Αντιπροσωπεύονται επίσης και άλλα τοπικά εργαστήρια, όπως το κορινθιακό, παριανό, μηλιακό και κρητικό.

COLDSTREAM, J. N. and HATZAKI, Eleni M.

Knossos: Early Greek occupation under the Roman Villa Dionysos

Under the central courtyard of the Villa Dionysos laid out in the second century AD as a Roman garden (Viridarium), a sounding in summer 2000 revealed two layers of PG domestic occupation, with no architectural remains from the intervening periods. This article publishes the two stratified PG deposits and the later fill above them. A forthcoming article will discuss

the bioarchaeological evidence and also the LM deposit below, down to the bedrock.

The discovery of a PG house, so far to the north of the previously known PG settlement, invites some discussion. A Supplement will set forth other evidence for Early Greek presence in the area of the Roman villa.

Κνωσός: Πρώιμη Ελληνική κατοίκηση κάτω από την Ρωμαϊκή Βίλα Διονύσου

Το καλοκαίρι του 2000, μια δοκιμαστική τομή έφερε στο φως δυο στρώματα Πρωτογεωμετρικής κατοίκησης, κάτω από την κεντρική αυλή της Βίλας Διονύσου, η οποία τον 2^ο αιώνα μ.Χ. διαμορφώθηκε σε Ρωμαϊκό κήπο (*Viridarium*). Σε αυτό το άρθρο παρουσιάζονται οι δύο Πρωτογεωμετρικές φάσεις κατοίκησης και τα μεταγενέστερα στρώματα, τα οποία όμως δεν συσχετίζονται με ίχνη αρχιτεκτονικών καταλοίπων. Σε μελλοντική δημοσίευση θα παρουσιαστούν τα οστεολογικά και αρχαιοβοτανολογικά κατάλοιπα, όπως επίσης το θεμελιωμένο στον φυσικό βράχο Μινωικό στρώμα.

Η ανακάλυψη μιας Πρωτογεωμετρικής οικίας τόσο βόρεια από τις μέχρι τώρα ενδείξεις για ύπαρξη Πρωτογεωμετρικής κατοίκησης στην Κνωσό, είναι ενδιαφέρουσα. Στο Παράρτημα παρουσιάζονται και στοιχεία που αφορούν άλλα πρώιμα Ελληνικά στρώματα στην περιοχή της Ρωμαϊκής Βίλας.

GADLOU, Anastasia

Achaean pottery of the Late Geometric period: the Impressed Ware workshop

The technical and morphological features of the products of the Late Geometric Achaean Impressed Ware workshop as well as its connection with the contemporary fine painted ware and Thapsos ware are presented in the present article.

Apart from Ano Mazaraki, where the products of the workshop form one of the most important categories of dedications to the goddess, impressed pottery so far has been found at two other sites in Achaea: Aigio and Trapeza Hill in the village of Koumari near Aigio. Outside Achaea, products of the impressed pottery workshop have come to light at the sanctuary of Artemis at Lousoi (ancient Arcadia) and also at Delphi.

The characteristic shapes produced by the Impressed Ware workshop are handleless cylindrical and biconical vases, pyxides, small skyphoi and also models of granaries and possibly tables, tripod legs and human figurines.

The recognition and identification of the unique Impressed Ware workshop reflect the skills and productivity of Achaean potters during the Late Geometric period. The study of the products of this workshop has led to the recognition of its Achaean identity and its direct relations with the contemporary Achaean fine painted-ware. Furthermore comparison of Impressed Ware with the Thapsos Class vases found so far in Achaea has led us to identify important issues of fabric similarity, close contextual associations, motifs, and decorative syntax which link the above wares, and allow Impressed Ware pottery to make a significant contribution to the argument for an Achaean Thapsos Class production centre.

Αχαϊκή κεραμική της Ύστερης Γεωμετρικής περιόδου: το εργαστήριο Εμπιεστών Κεραμικής

Στο παρόν άρθρο παρουσιάζονται τα τεχνικά και μορφολογικά χαρακτηριστικά των προϊόντων του υστερογεωμετρικού αχαικού εργαστηρίου εμπίεστης κεραμεικής καθώς και η σχέση του με τη σύγχρονή του λεπτότεχνη γραπτή κεραμεική και την κεραμεική της ομάδας Θάψου.

Εκτός από το Άνω Μαζαράκι, όπου τα προϊόντα του εργαστηρίου αποτελούν μια από τις πιο σημαντικές κατηγορίες αναθημάτων στην θεότητα, έντυπη κεραμεική έχει βρεθεί μέχρι τώρα σε δύο ακόμα θέσεις: το Αίγιο και το λόφο Τράπεζα στο χωριό Κουμάρι κοντά στο Αίγιο. Έξω από την Αχαΐα, προϊόντα του εργαστηρίου αυτού έχουν έλθει στο φως στο ιερό της Αρτέμιδος στους Λουσούς (αρχαία Αρκαδία) και στους Δελφούς.

Τα χαρακτηριστικά σχήματα αγγείων που παράγονταν από το εργαστήριο ήταν τα άωτα κυλινδρικά και αμφικωνικά, οι πυξίδες, οι μικροί σκύφοι καθώς και ομοιώματα σιρών και πιθανώς τραπεζών, τριπόδων και ανθρώπινων μορφών.

Η αναγνώριση και η ταύτιση του μοναδικού εργαστηρίου έντυπης κεραμεικής αντανακλούν τις δεξιότητες και την παραγωγικότητα των αχαιών κεραμέων κατά την Υστερη Γεωμετρική περίοδο. Η μελέτη των προϊόντων του εργαστηρίου οδήγησε στην αναγνώριση της αχαικής ταυτότητάς του και του άμεσου συσχετισμού του με τη λεπτότεχνη γραπτή κεραμεική της Αχαΐας. Περαιτέρω, η σύγκριση της έντυπης κεραμεικής με τα αγγεία της ομάδας Θάψου που έχουν μέχρι του παρόντος βρεθεί στην Αχαΐα, μας οδήγησαν να ταυτίσουμε σημαντικά στοιχεία ομοιότητας στον πηλό, στενούς συσχετισμούς των συγκειμένων, διακοσμητικά θέματα και διάταξη της διακοσμήσεως, που συνδέουν τις προαναφερθείσες ομάδες κεραμεικής και επιτρέπουν να χρησιμοποιηθεί η έντυπη κεραμεική ως ουσιώδες επιχείρημα για την ύπαρξη ενός κέντρου παραγωγής αγγείων της ομάδας Θάψου στην Αχαΐα.

HAYES, J. W. (with foreword by A. H. S. MEGAW)

Hellenistic and Roman pottery deposits from the 'Saranda Kolones' castle site at Paphos

The Crusader castle (now called 'Saranda Kolones') on the ancient site of Paphos was built and occupied *c.* AD 1192–1222. It overlies and partly truncates a series of ancient features (tombs, cisterns, wells, church remains, etc.). The layers associated with these, excavated at various times between 1957 and 1985, contain rich deposits spanning a period from the 4th century BC to the 8th/9th centuries AD.

Some 410 pottery items from the pre-Castle phases are presented here, mostly in a series of 16 selected deposits arranged in chronological order. These range from early tomb-groups to stratified well fills and an important destruction deposit of *c.* AD 650. The final ancient occupation (8th–9th centuries) is marked by the appearance of some lead-glazed wares and some imports from the Umayyad orbit.

Individual items of interest from other layers are appended. Some Hellenistic and Roman imports from Phoenicia and elsewhere are here documented in Cyprus for the first time. The later (Medieval) pottery from the site is reserved for publication in the main report on the castle (forthcoming).

Ελληνιστικά και ρωμαϊκά σύνολα κεραμικής από το φρούριο «Σαράντα Κολώνες» στην Πάφο

Το φρούριο των σταυροφόρων, που σήμερα ονομάζεται «Σαράντα Κολώνες», στην θέση της αρχαίας Πάφου, κτίστηκε και χρησιμοποιήθηκε περί το 1192–1222 μ.Χ. Καλύπτει και εν μέρει έχει καταστρέψει αρκετά αρχαία κατάλοιπα (τάφους, δεξαμενές, πηγάδια, ερείπια ναών κ.λπ.). Τα στρώματα που συνδέονται με αυτά, ανασκάφηκαν σε διάφορες περιόδους ανάμεσα στο 1957 και στο 1985 και περιλαμβάνουν πλούσια σύνολα υλικού, χρονολογούμενου από τον 4^ο π.Χ. αιώνα έως τον 8^ο/9^ο μ.Χ.

Παρουσιάζονται περίπου 410 κεραμικά από την περίοδο πριν από την οικοδόμηση του φρουρίου, κυρίως σε μια σειρά 16 επιλεγμένων συνόλων, χρονολογικά ταξινομημένων. Περιλαμβάνονται τα σύνολα από τους πρώτους τάφους, από το στρωματογραφημένο γέμισμα πηγαδιών και ένα σημαντικό σύνολο από στρώμα καταστροφής περί το 650 μ.Χ. Η τελική αρχαία κατοίκηση (8^{ος}–9^{ος} αι.) χαρακτηρίζεται από κεραμική με στιλπνό γάνωμα μολύβδου και μερικές εισαγωγές από την σφαίρα επιρροής των Ομμείδων.

Συμπληρωματικά παρουσιάζονται μεμονωμένα αντικείμενα που έχουν ενδιαφέρον από άλλα στρώματα. Για πρώτη φορά πιστοποιούνται στην Κύπρο ελληνιστικές και ρωμαϊκές εισαγωγές από τη Φοινίκη και αλλού. Η υστερότερη (μεσαιωνική) κεραμική πρόκειται να περιληφθεί στην δημοσίευση της κύριας εκθέσεως για το φρούριο (υπό έκδοση).

HOPE SIMPSON, R.

The Dodecanese and the Ahhiyawa question

The recently reaffirmed identifications of Millawanda (= Miletos) and Apasa (= Ephesos) in the Hittite archives also confirm that interaction between Ahhiyawa and the Hittites was mainly in South-West Anatolia. Since Ahhiyawa was 'across the sea' from there, it is now shown to have been one of the 'kingdoms' of Mycenaean Greece. The Dodecanese Islands have been proposed, where a population increase may have been accompanied by immigration from the Argolid. But, even if combined with part of the Anatolian mainland opposite, the Dodecanese would not have been sufficiently important, since at least one king of Ahhiyawa was addressed as an equal by a Hittite Great King. Of the other suggested identifications, only Mycenae possessed the power and international status indicated. The Dodecanese seem marked as 'the islands', mentioned in the Hittite texts both as belonging to Ahhiyawa and as a haven for persons fleeing Hittite retribution.

Η Δωδεκάνησος και το ζήτημα της Αχιγιάβα

Η πρόσφατη επαναβεβαίωση της ταυτίσεως της Μιλλαβάντα (= Μίλητος) και της Άπασα (= Έφεσος) των χεττιτικών αρχείων βεβαιώνει επίσης, ότι οι επαφές μεταξύ της Αχιγιάβα και των Χετταίων εντοπίζονται στη νοτιοδυτική Ανατολία. Δεδομένου ότι, ως προς αυτή την περιοχή η Αχιγιάβα βρίσκονταν «πέρα από την θάλασσα», φαίνεται τώρα ότι επρόκειτο για ένα από τα «βασίλεια» της Μυκηναϊκής Ελλάδας. Έχουν προταθεί τα Δωδεκάνησα, όπου η αύξηση του πληθυσμού συνοδεύθηκε ίσως από μετανασ-

τευτικό ρεύμα από την Αργολίδα. Αλλά, ακόμα και αν η Δωδεκάνησος συνδεόταν με τμήμα της απέναντι Ανατολίας, δεν θα ήταν ποτέ επαρκώς σημαντική, εφόσον τουλάχιστον ένας βασιλέας της Αχιγιάβα προσφωνείται ως ίσος από ένα Χετταίο Μεγάλο Βασιλέα. Από τις υπόλοιπες ταυτίσεις που έχουν προταθεί, μόνο οι Μυκήνες κατείχαν την απαιτούμενη δύναμη και διεθνές κύρος. Η Δωδεκάνησος φαίνεται ότι περιγραφόταν ως «τα νησιά», τα οποία, σύμφωνα με τα χεττιτικά κείμενα, αφενός ανήκαν στην Αχιγιάβα, αφετέρου ήταν το καταφύγιο των ανθρώπων που διέφευγαν της δίκαιης τιμωρίας των Χετταίων.

ISSERLIN, B. S. J., JONES, R. E., KARASTATHIS, V., PAPAMARINOPOULOS, S. P., SYRIDES, G. E., and UREN, J.

The Canal of Xerxes: summary of investigations 1991–2001

This paper summarizes the results of the earlier phase (1991–8) of geoarchaeological investigations at the Canal of Xerxes in northern Greece and then presents the findings of recent work. Through the combination of geophysical survey and analysis of sediments obtained from bore holes drilled along the supposed course of the canal it was established in 1996 that at least in the central sector of the 2 km wide isthmus there was indeed a deeply buried trench-like structure, *c.* 30 m wide. This is most likely to have been a canal that would have had a depth of water of up to 3 m. The recent work has explored first the situation at the southern end of the canal where one ancient writer claimed that the terrain would only have allowed the construction of a slipway (*diolkos*). However, seismic survey and sedimentological analysis of cores in that area found no obstacle to the digging of a canal. Second, the results of seismic survey (supported by the evidence of satellite imagery) at the northern end of the canal have suggested that its course was more easterly than that proposed earlier on the basis of the line of present-day lowest ground. In sum, all the indications are that there was a canal across the Athos peninsula and not a *diolkos*, and that the canal's features conform to those outlined by Herodotus in his description of the structure built by Xerxes to allow the Persian fleet into the Aegean for the invasion of Greece in 480 BC.

Η διώρυγα του Ξέρξη: σύνοψη των ερευνών 1991–2001

Στο παρόν άρθρο συνοψίζονται τα αποτελέσματα από την πρωιμότερη φάση (1991–8) των γαιοαρχαιολογικών ερευνών στην διώρυγα του Ξέρξη στη βόρειο Ελλάδα, και ακολούθως παρουσιάζονται τα ευρήματα των πρόσφατων εργασιών. Συνδυάζοντας τη γεωφυσική επισκόπηση με τις αναλύσεις των ιζημάτων που προήλθαν από τα «καρότα» που ανοίχθηκαν κατά μήκος της υποτιθέμενης διευθύνσεως της διώρυγας, βεβαιώθηκε το 1996 ότι, τουλάχιστον στο κεντρικό τμήμα του πλάτους 2 χλμ. ισθμού, υπήρχε πράγματι μια βαθιά σκαμμένη ταφροειδής κατασκευή, πλάτους περί τα 30 μ. Είναι πιθανότατο ότι επρόκειτο για διώρυγα με μέγιστο βάθος υδάτων τα 3 μ. Κατά τις πρόσφατες εργασίες, ερευνήθηκε κατ' αρχήν η κατάσταση στο νότιο άκρο της διώρυγας, όπου σύμφωνα με έναν αρχαίο συγγραφέα το πεδίο θα είχε επιτρέψει μόνο την κατασκευή διόλκου. Εντούτοις, η σεισμική έρευνα και η ιζηματολογική ανάλυση πυρήνων από αυτή την περιοχή, δεν διαπίστωσε εμπόδια για την διάνοιξη διώρυγας. Δεύτερον, τα αποτελέσματα της σεισμικής έρευνας (υποστηριζόμενα από τα στοιχεία

των δορυφορικών εικόνων) στο βόρειο άκρο της διώρυγας υποδεικνύουν ότι, η διεύθυνσή της ήταν ανατολικότερα εκείνης που είχε προταθεί με βάση τη γραμμή της χαμηλότερης σήμερα επιφανείας του εδάφους. Συνοψίζοντας, όλες οι ενδείξεις κλίνουν στο ότι υπήρχε μια διώρυγα εγκάρσιως της χερσονήσου του Άθω και όχι απλώς μια δίολκος, και ότι τα χαρακτηριστικά της διώρυγας ανταποκρίνονται σε αυτά που αναφέρει ο Ηρόδοτος στην περιγραφή του για το έργο που κατασκεύασε ο Ξέρξης, ώστε να μπορέσει ο περσικός στόλος να περάσει στο Αιγαίο κατά την εισβολή στην Ελλάδα το 480 π.Χ.

KNAPPETT, C. and CUNNINGHAM, T. F.

Three Neopalatial deposits from Palaikastro, East Crete

Although the MM III B and LM I A ceramic phases of the Neopalatial period have in central Crete recently been subjected to refinement and revision, some of it controversial, in the east of the island they are still not very clearly defined. It is often argued that these phases see important changes in Minoan political geography, with Knossos seemingly extending its influence farther afield than ever before. Thus closer definition of these phases in east Crete in relation to the centre of the island represents an important step. It is in this light that three deposits from Palaikastro are here fully presented and discussed, with a view to clarifying the nature of the MM III B and LM I A phases in east Crete. The deposits in question were excavated during the recent programme of British School excavations conducted between 1986 and 1996. They are from three different contexts, in Building 6, Area 6 and Building 2 respectively, and contain abundant pottery (447 catalogued pots in total). The pottery from these deposits consists largely of cups, stored in some quantity in what seem to be small storerooms or 'pantries'. Although east Cretan Neopalatial pottery does exhibit its own stylistic and typological traits, there are sufficient comparisons with material in central Crete to assign the deposits from Building 6 and Area 6 to MM III B, and the one from Building 2 to LM I A. It is hoped that the publication of this material will serve as a clear basis for future discussions of these significant phases in east Crete.

Τρία νεοανακτορικά σύνολα κεραμικής από το Παλαίκαстро στην ανατολική Κρήτη

Αν και για τις MM IIIB και YM IA κεραμικές φάσεις της Νεοανακτορικής περιόδου στην κεντρική Κρήτη έχουν πρόσφατα γίνει βελτιώσεις και αναθεωρήσεις, μερικές από τις οποίες αντικρουόμενες, στο ανατολικό τμήμα της νήσου δεν έχει ακόμα γίνει σαφής καθορισμός τους. Συχνά προβάλλεται ότι αυτές οι κεραμικές φάσεις αντικατοπτρίζουν σημαντικές αλλαγές στη μινωική πολιτική γεωγραφία, καθώς η Κνωσός φαίνεται ότι επεξέτεινε την επιρροή της περισσότερο από ποτέ. Συνεπώς, ο ακριβέστερος καθορισμός αυτών των φάσεων στην ανατολική Κρήτη σε σχέση με το κέντρο της νήσου αποτελεί ένα σημαντικό βήμα. Κάτω από αυτό το πρίσμα, παρουσιάζονται και συζητώνται πλήρως τρία σύνολα κεραμικής από το Παλαίκαстро, με την προοπτική να διευκρινισθεί η φύση της MM III B και της YM I A φάσεως την ανατολική Κρήτη. Τα υπό συζήτηση σύνολα αποκαλύφθηκαν κατά την διάρκεια των πρόσφατων ανασκαφών της Βρετανικής Σχολής το 1986 και το 1996. Προέρχονται από τρία διαφορετικά περιβάλλοντα, στο Κτήριο 6, στην Περιοχή 6 και στο Κτήριο 2

αντιστοίχως, και περιλαμβάνουν άφθονη κεραμεική (συνολικά 447 καταγραμμένα αγγεία). Η κεραμεική αυτών των συνόλων συνίσταται κυρίως σε κύπελλα, αποθηκευμένα σε αρκετή ποσότητα σε χώρους που φαίνεται ότι ήταν μικρές αποθήκες σκευών ή τροφίμων. Αν και η νεοανακτορική κεραμεική της ανατολικής Κρήτης παρουσιάζει ιδιαίτερα τεχνοτροπικά και τυπολογικά χαρακτηριστικά, είναι δυνατές αρκετές συγκρίσεις με υλικό της κεντρικής Κρήτης, ώστε τα σύνολα από το Κτήριο 6 και την Περιοχή 6 να αποδοθούν στη MM IIIB και εκείνο από το Κτήριο 2 στην YM I A. Ευελπιστείται ότι, η δημοσίευση αυτού του υλικού θα χρησιμεύσει ως μια σταθερή βάση για μελλοντικές συζητήσεις αυτών των σημαντικών φάσεων στην ανατολική Κρήτη.

MOODY, Jennifer, ROBINSON, Harriet Lewis, FRANCIS, Jane, NIXON, Lucia, WILSON, Lucy

Ceramic Fabric Analysis and survey archaeology: the Sphakia Survey

Macroscopic Fabric Analysis, the systematic study and description of ceramic fabrics with the aid of a handlens and other simple equipment, has grown in importance along with systematic archaeological survey. Microscopic Fabric Analysis, or ceramic petrology, is better known, but more expensive and time-consuming. Using examples drawn from Sphakia Survey material, the authors show that Macroscopic Fabric Analysis of large pottery collections with a high proportion of coarse ware sherds, when combined with targeted microscopic analysis, provides detailed, reliable information on crucial topics such as chronology, in this case from FN/EM I–Turkish; function (cooking, transport, storage, and beehives); and regional interaction. The authors also discuss issues connected with publication, including the use of electronic publications such as the Sphakia Survey website, and the rigorous comparison of individual fabrics, and they make a case for adopting standard ceramic terminology.

Ανάλυση της συστάσεως του πηλού και η έρευνα επιφανείας στα Σφακιά

Η μακροσκοπική ανάλυση της συστάσεως του πηλού, δηλαδή η συστηματική μελέτη και περιγραφή της συστάσεως του πηλού με την βοήθεια μεγεθυντικού φακού και άλλου απλού εξοπλισμού, απέκτησε αυξανόμενη σπουδαιότητα παράλληλα με τη συστηματική αρχαιολογική έρευνα επιφανείας. Η μικροσκοπική ανάλυση της συστάσεως του πηλού ή πετρογραφία της κεραμεικής, είναι καλύτερα γνωστή, αλλά πιο δαπανηρή και χρονοβόρα. Χρησιμοποιώντας δείγματα από τα υλικά της έρευνας επιφανείας στα Σφακιά, οι συγγραφείς δείχνουν ότι η μακροσκοπική ανάλυση του πηλού σε μεγάλα κεραμικά σύνολα με υψηλό ποσοστό θραυσμάτων τραχιάς κεραμεικής, όταν συνδυάζεται με εντοπισμένη μικροσκοπική ανάλυση παρέχει λεπτομερείς και αξιόπιστες πληροφορίες για κείρια ζητήματα, όπως η χρονολόγηση (στην παρούσα περίπτωση από την ΥΝ/ΠΜ I–Τουρκοκρατία), η χρήση (μαγείρεμα, μεταφορά, αποθήκευση, κυψέλες) και η επικοινωνία μεταξύ των περιοχών. Οι συγγραφείς συζητούν επίσης θέματα που αφορούν στην δημοσίευση—περιλαμβανομένης της χρήσεως ηλεκτρονικών δημοσιεύσεων, όπως η ιστοσελίδα της έρευνας επιφανείας στα Σφακία—και στην αυστηρή σύγκριση των πηλών, και επιχειρηματολογούν για την υιοθέτηση σταθερής ορολογίας για την κεραμεική.

PICKERSGILL, Clare and ROBERTS, Paul

New light on Roman Sparta: Roman pottery from the Sparta theatre and stoa

The Roman pottery recorded and discussed in this article was excavated at the theatre and stoa in Sparta under the Direction of G. B. Waywell and J. J. Wilkes. The largest group of material came from trench ST XV, excavated in the west parodos of the theatre in 1997 and 1998, while the second group of material was excavated in the west end of the stoa in 1991. The new groups of material studied and published in this article have built upon earlier work (D. Bailey on the stoa and J. Hayes on the theatre) to begin to develop a chronological typology for the Roman pottery of Sparta. The development of this pottery sequence has provided for the first time a solid basis for Roman ceramic studies in the area and opens new avenues for investigating broader economic, social and political issues.

Σύνολα κεραμεικής από το ρωμαϊκό θέατρο της Σπάρτης

Η ρωμαϊκή κεραμεική που καταγράφεται και συζητείται σε αυτό το άρθρο, προέρχεται από τις ανασκαφές στο θέατρο και τη στοά της Σπάρτης, οι οποίες διεξήχθησαν υπό την διεύθυνση των G. B. Waywell και J. J. Wilkes. Η μεγαλύτερη ομάδα του υλικού αποκαλύφθηκε στην τομή ST XV, στην δυτική πάροδο του θεάτρου, ανασκαφής του 1997 και 1998, ενώ η δεύτερη ομάδα του υλικού στο δυτικό άκρο της στοάς το 1991. Τα νέα σύνολα υλικού που μελετώνται και δημοσιεύονται στο παρόν άρθρο, συνεχίζουν την παλαιότερη έρευνα (του D. Bailey για τη στοά και του J. Hayes για το θέατρο), ώστε να αρχίσει να αναπτύσσεται μια χρονολογική τυπολογία για τη ρωμαϊκή κεραμεική της Σπάρτης. Η ανάπτυξη αυτής της αλληλουχίας για την κεραμεική προσφέρει για πρώτη φορά μια σταθερή βάση για τη μελέτη της ρωμαϊκής κεραμεικής στην περιοχή και ανοίγει νέους δρόμους για την διερεύνηση ευρύτερων οικονομικών, κοινωνικών και πολιτικών ζητημάτων.

PLATON, Lefteris and KARANTZALI, Efi

New evidence for the history of the Minoan presence on Karpathos

This article presents a new unpublished closed pottery group from northern Karpathos (Avlona), handed in by a private individual. It consists of fourteen tableware vessels, which clearly constituted the contents of a chamber tomb completely destroyed during the mechanical clearing of a new country road. The typological and stylistic analysis of the pottery showed that the finds probably came from two different cultural territories: Mainland (Mycenaean area) and Minoan Crete. The palatial character of another isolated find coming from the area of the harbour at Pigadia implies a special link between the Minoan centres and Karpathos, at least from the 15th century BC onwards. The presence of such an object, made without a doubt in a palatial pottery workshop, is probably related to the establishment of trade sites by the Minoans on their way to the wealth-producing centres of the East.

Νέα στοιχεία για την ιστορία της μινωικής παρουσίας στην Κάρπαθο

Στο άρθρο αυτό, παρουσιάζεται ένα νέο, αδημοσίευτο, κλειστό σύνολο κεραμεικής από την βόρεια Κάρπαθο (Αυλώνα), που προέρχεται από παράδοση. Πρόκειται για δέκα τέσσερα επιτραπέζια αγγεία, τα οποία χωρίς αμφιβολία αποτέλεσαν τα κτερίσματα ενός θαλαμοειδούς τάφου, που καταστράφηκε ολοσχερώς κατά την διάνοιξη αγροτικού δρόμου. Η τυπολογική και τεχνοτροπική ανάλυση της κεραμεικής έδειξε ότι τα ευρήματα προέρχονται πιθανότατα από δύο διαφορετικές πολιτιστικά περιοχές: αυτή της ηπειρωτικής (μυκηναϊκής) Ελλάδας και εκείνη της μινωικής Κρήτης. Ο ανακτορικός χαρακτήρας ενός ακόμα μεμονωμένου ευρήματος από την περιοχή του λιμανιού στα Πηγάδια υποδηλώνει μια ιδιαίτερη σχέση των μινωικών κέντρων με την Κάρπαθο, τουλάχιστον από τον 15^ο αιώνα π.Χ. Η παρουσία ενός τέτοιου αντικειμένου, ασφαλώς προϊόντος ανακτορικού μινωικού εργαστηρίου, συνδέεται πιθανότατα με την ίδρυση εμπορικών σταθμών από τους Μινωίτες στο δρόμο τους προς τις πλουτοπαραγωγικές πηγές της Ανατολής.

SMITH, Tyler Jo

Black-Figure vases in the collection of the British School at Athens

Although some of the black-figure vases presented here were studied by Beazley and others, many are published for the first time. This article provides a summary of the collection followed by a catalogue of the objects by fabric and shape, and an illustration of each piece. The fabrics include Athenian, Corinthian, Boeotian and Euboean. A wide range of shapes, styles and iconographic themes are represented. An appendix of largely unpublished Athenian black-figure from the site of Kynosarges, excavated by the BSA (1896–7), appears at the end.

Μελανόμορφα αγγεία στη Συλλογή της Βρετανικής Σχολής στην Αθήνα

Αν και μερικά από τα μελανόμορφα αγγεία που παρουσιάζονται εδώ, τα έχει μελετήσει ο Beazley και άλλοι, πολλά δημοσιεύονται για πρώτη φορά. Το άρθρο κάνει μια περίληψη της συλλογής που ακολουθείται από κατάλογο των αντικειμένων κατά το είδος του πηλού και το σχήμα, και από την απεικόνιση κάθε αγγείου. Στα είδη του πηλού περιλαμβάνεται ο αθηναϊκός, κορινθιακός, βοιωτικός και ευβοϊκός. Αντιπροσωπεύεται μια μεγάλη ποικιλία από σχήματα, τεχνοτροπίες και εικονογραφικά θέματα. Στο τέλος υπάρχει παράρτημα με τα αθηναϊκά μελανόμορφα αγγεία, κατά το πλείστον αδημοσίευτα, από την ανασκαφή της Βρετανικής Σχολής (1896–7) στο Κυνόσαργες.

STILP, Florian

‘Melian Reliefs’ in the collection of the British School at Athens

In the collection of the Museum of the British School at Athens two specimens of the so-called ‘Melian Reliefs’ have been discovered. Sphinxes are already known in this class of reliefs, but

these two furnish a new iconographical type: the isolated crouching sphinx. A similar type is very well attested among the widespread Corinthian terracotta-reliefs which are, however, clearly to be distinguished from our 'Melian' class.

At an iconographical level, a short study related to the gender of Greek sphinxes is able to demonstrate that male sphinxes were not foreign to Greek perception. The two new female sphinxes presented here furnish the first examples of sickle-shaped wings known within the class of 'Melian Reliefs'.

«Μηλιακά ανάγλυφα» στη Συλλογή της Βρετανικής Σχολής στην Αθήνα

Στη Συλλογή της Βρετανικής Σχολής στην Αθήνα ανακαλύφθηκαν δύο δείγματα από τα ούτως ονομαζόμενα «μηλιακά ανάγλυφα». Αν και σε αυτή την κατηγορία των αναγλύφων οι Σφίγγες είναι ήδη γνωστές, αυτά τα δύο δείγματα προσφέρουν ένα νέο εικονογραφικό τύπο: τη μεμονωμένη οκλάζουσα σφίγγα. Ένας παρόμοιος τύπος είναι πολύ καλά γνωστός στα πήλινα κορινθιακά ανάγλυφα, τα οποία είχαν μεγάλη διάδοση και σαφώς διακρίνονται από τη «μηλιακή» ομάδα.

Στο επίπεδο της εικονογραφίας, μια σύντομη μελέτη για το φύλο των ελληνικών σφίγγων καταδεικνύει ότι οι αρσενικές σφίγγες δεν ήταν ξένες στην ελληνική αντίληψη. Οι δύο νέες θηλυκές σφίγγες που παρουσιάζονται εδώ, παρέχουν τα πρώτα δείγματα με μνηοειδή φτερά μέσα στην ομάδα των «μηλιακών αναγλύφων».

SWEETMAN, Rebecca

The Roman mosaics of the Knossos Valley

Thirty Roman mosaics are now known from the Knossos Valley. The Villa Dionysos, with eight mosaics thus far uncovered, forms the largest coherent group. Recent work undertaken at the nearby bath house has revealed a small group of three mosaics. For the most part the remainder are isolated examples, commonly found during rescue excavation and often not well preserved. The mosaics range in date from the late first to the late third century AD and they display a variety of styles from black and white to polychrome and themes from simple geometric to complex figured designs. This paper presents a catalogue of the mosaics followed by a synthetic analysis, providing cultural evidence for the hitherto not well-understood Roman period of Knossos and adding to the corpus of mosaics in Greece.

Despite the limitations of such a study, imposed by the nature of the recovery of the material culture, it is possible, through an understanding of mosaic distribution, context and type, to make suggestions regarding the function of different areas within the city. An analysis of chronology and evidence for workshop production provides data for economic and cultural fluctuations and, importantly, a study of the mosaics helps to place Knossos within the broader context of the Roman Empire.

Τα ρωμαϊκά ψηφιδωτά της κοιλάδας της Κνωσού

Τριάντα ρωμαϊκά ψηφιδωτά είναι σήμερα γνωστά από την κοιλάδα της Κνωσού. Η έπαυλις του Διονύσου με οκτώ μέχρι σήμερα αποκαλυφθέντα ψηφιδωτά, αποτελεί το μεγαλύτερο ολοκληρωμένο σύνολο. Πρόσφατες εργασίες στο παρακείμενο λουτρό

αποκάλυψαν ένα μικρό σύνολο τριών ψηφιδωτών. Τα υπόλοιπα, στην πλειονότητά τους, είναι μεμονωμένα δείγματα, συχνά όχι καλής διατηρήσεως, που συνήθως ήλθαν στο φως σε σωστικές ανασκαφές. Η χρονολόγησή των ψηφιδωτών κυμαίνεται από τον ύστερο 1^ο έως τον ύστερο 3^ο μ.Χ. αιώνα. Παρουσιάζουν ποικιλία τεχνοτροπιών, από την ασπρόμαυρη μέχρι την πολύχρωμη, και θεμάτων, από τα απλά γεωμετρικά μέχρι τα σύνθετα σχέδια με μορφές. Το άρθρο αυτό παρουσιάζει ένα κατάλογο των ψηφιδωτών και συνδυαστική ανάλυσή τους, παρέχοντας πολιτιστικά δεδομένα για τη Ρωμαϊκή περίοδο της Κνωσού, όχι επαρκώς κατανοητή μέχρι σήμερα, και εμπλουτίζοντας το σώμα των ψηφιδωτών της Ελλάδας.

Παρά τους περιορισμούς μιας τέτοιας μελέτης, οι οποίοι επιβάλλονται από τις συνθήκες αποκαλύψεως των υλικών στοιχείων του πολιτισμού, είναι δυνατόν, αφού γίνει κατανοητή η διασπορά, τα συνευρήματα και ο τύπος των ψηφιδωτών, να διατυπωθούν προτάσεις ως προς τη λειτουργία των διαφόρων περιοχών μέσα στην πόλη. Η ανάλυση της χρονολόγησεως και των στοιχείων σχετικά με την παραγωγή των εργαστηρίων παρέχει δεδομένα για τις οικονομικές και πολιτιστικές διακυμάνσεις, και το σπουδαιότερο, η μελέτη των ψηφιδωτών συμβάλλει να τοποθετηθεί η Κνωσός στο ευρύτερο πλαίσιο της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας.

VALAMOTI, S. M. and JONES, G.

Plant diversity and storage at Mandalo, Macedonia, Greece: archaeobotanical evidence from the Final Neolithic and Early Bronze Age

The charred plant remains from Final Neolithic and Early Bronze Age levels at Mandalo, Macedonia, Greece provide evidence for a broad range of crops and wild plant resources. There is clear evidence for the storage of some of these, in particular emmer, lentils and bitter vetch, but also barley, einkorn, Celtic bean, grass pea and acorns. There is also evidence for the possible storage and use of animal dung fuel, which has not previously been reported for Greece, and for the cultivation of flax dating back to the 5th millennium BC. The diversity of plant resources will have provided a 'buffering mechanism' against occasional crop failure, and the relationship of this to the proposed 'marginal colonization' of Greece is discussed. On the basis of the species found in animal dung, it is suggested that the arable and pastoral sectors were integrated, with relatively small numbers of animals grazed locally on stubble or fallow fields.

Διαφοροποίηση και αποθήκευση των φυτών στο Μάνδαλο της Μακεδονίας (Ελλάδα): στοιχεία αρχαιοβοτανικής της Ύστερης Νεολιθικής και Πρώιμης Εποχής του Χαλκού.

Τα απανθρακωμένα φυτικά κατάλοιπα σε στρώματα της Ύστερης Νεολιθικής και της Πρώιμης Εποχής του Χαλκού στο Μάνδαλο της Μακεδονίας, μαρτυρούν μια ευρεία ποικιλία γεωργικών προϊόντων και άγριων εδώδιμων φυτών. Υπάρχουν ξεκάθαρα στοιχεία για την αποθήκευση μερικών από αυτά, ιδίως του δίκοκκου σιταριού, της φακής και της ρόβης, όπως επίσης του κριθαριού, του μονόκοκκου σιταριού, των κουκιών, του λαθουριού και των βελανιδιών. Υπάρχουν ακόμη στοιχεία για την πιθανή αποθήκευση και χρήση της κοπριάς ως καύσιμης ύλης, κάτι που αναφέρεται πρώτη φορά για την Ελλάδα, καθώς και για την καλλιέργεια του λιναριού από την 5^η π.Χ.

χιλιετία. Η ποικιλία των φυτικών πηγών διατροφής θα παρείχε ένα εξισορροπητικό μηχανισμό για την αντιμετώπιση περιστασιακών αποτυχιών στη σοδειά. Η παρατήρηση αυτή συζητείται σε σχέση με την προταθείσα για την Ελλάδα εγκατάσταση σε περιθωριακές περιοχές. Με βάση τα είδη που βρέθηκαν μέσα στην κοπριά των ζώων, προτείνεται ότι ο γεωργικός και κτηνοτροφικός τομέας ήταν ενσωματωμένοι, με ένα μικρό σχετικά αριθμό ζώων να βόσκει στα θερισμένα ή αγραναπαυόμενα χωράφια.

WALLACE, Saro

The perpetuated past: re-use or continuity in material culture and the structuring of identity in Early Iron Age Crete

Some re-uses of Bronze Age remains in Early Iron Age Crete and mainland Greece have been identified as attempts at legitimization and/or identity construction which operated at various social levels and were instrumental in the rise of the polis. This paper enlarges the scope of analysis in assessing the meaning of references to material remains of early EIA (Late Minoan III C/SM), as well as Bronze Age, date during the Protogeometric to Archaic periods in Crete. This was a time at which major spatial and social readjustments were taking place, themselves ultimately rooted in transformations occurring *c.* 1200 BC. The wealth of settlement data now available for EIA Crete adds an important new dimension to the discussion, which recognizes nucleation through PG–A at a significant number of sites established in the 1200 BC defensible settlement movement. The paper's conclusions are that this, and other elements of continuity and reuse in settlement, cult and mortuary practices, both reflected and helped to create a sense of history and of local regionally-based community early in the EIA.

Το παρελθόν που επιβιώνει: η διασπορά των οικισμών στην Κρήτη κατά την Πρώιμη Εποχή του Σιδήρου

Η επαναχρησιμοποίηση, σε μερικές περιπτώσεις, ερειπίων της Εποχής του Χαλκού κατά την Πρώιμη Εποχή του Σιδήρου (ΠΕΣ) στην Κρήτη και ηπειρωτική Ελλάδα έχουν αντιμετωπισθεί ως απόπειρες για τη νομιμοποίηση και / ή την δημιουργία ταυτότητας, οι οποίες λειτούργησαν σε διάφορα κοινωνικά επίπεδα και αποτέλεσαν το μοχλό για την άνοδο της πόλεως. Το άρθρο αυτό διευρύνει το πεδίο της αναλύσεως αποτιμώντας τη σημασία της αναφοράς στα υλικά κατάλοιπα της ΠΕΣ (Υστερομινωική IIIΓ/Υπομινωική), καθώς και της Εποχής του Χαλκού, κατά το χρονικό διάστημα από την Πρωτογεωμετρική έως την Αρχαϊκή περίοδο στην Κρήτη. Σε αυτό το διάστημα, έλαβαν χώρα μείζονες χωρικές και κοινωνικές ανακατατάξεις, οι οποίες είχαν εν τέλει τις ρίζες τους σε μεταβολές που συνέβησαν περί το 1200 π.Χ. Ο πλούτος των δεδομένων από οικισμούς που είναι τώρα διαθέσιμος για την ΠΕΣ στην Κρήτη, προσθέτει μια νέα σημαντική διάσταση στη συζήτηση, η οποία αναγνωρίζει την δημιουργία πυρήνων κατά την ΠΓ έως την Αρχαϊκή περίοδο σε ένα σημαντικό αριθμό θέσεων που ιδρύθηκαν στο πλαίσιο δημιουργίας προστατευμένων οικισμών το 1200 π.Χ. Τα συμπεράσματα του άρθρου είναι ότι αυτό και άλλα στοιχεία συνέχειας και επαναχρησιμοποίησης στους οικισμούς, τις θρησκευτικές και ταφικές πρακτικές, αντανακλούσαν και συνέβαλαν ταυτοχρόνως στην δημιουργία μιας ιστορικής αντιλήψεως και μιας τοπικής κοινότητας με ερείσματα στην περιοχή από τις αρχές της ΠΕΣ.

WIENER, Malcolm H.

The absolute chronology of Late Helladic III A2 revisited

Recent dendrological and dendro/radiocarbon research has raised questions concerning dates previously proposed for the end of LH III A2 and the transition to LH III B. Moreover, further examination of the Mycenaean and Levanto-Mycenaean pottery from Kamid el-Loz in Syria has added relevant information, as has examination of the material from the Uluburun shipwreck and the Miletus excavation. Analysis suggests that the transition from LH III A1 to III A2 pottery takes place between 1390 and 1375 BC; the transition from LH III A2 to III B1 begins around 1330 BC at the earliest and ends around 1290 BC at the latest, with the main transition in many areas occurring no earlier than 1315–1305 BC.

Επανεξέταση της απόλυτης χρονολόγησης της Ύστερης Ελλαδικής III A2 φάσεως

Η πρόσφατη έρευνα, δεινρολογική και με ραδιενεργό άνθρακα, έχει εγείρει ερωτήματα σχετικά με την χρονολόγηση που έχει προταθεί μέχρι σήμερα για το τέλος της ΥΕ III A2 και τη μετάβαση στην ΥΕ III B. Επιπλέον, σχετικές πληροφορίες προσέθεσε η περαιτέρω εξέταση της μυκηναϊκής και λεβαντο-μυκηναϊκής κεραμεικής από το Kamid el-Loz στη Συρία, όπως επίσης και η εξέταση του υλικού από το ναυάγιο του Uluburun και την ανασκαφή της Μιλήτου. Η ανάλυση δείχνει ότι η μετάβαση από την ΥΕ III A1 στην III A2 κεραμική έλαβε χώρα μεταξύ του 1390 και του 1375 π.Χ. Η μετάβαση από την ΥΕ III A2 στην III B1 άρχισε το νωρίτερο περί το 1330 π.Χ. και ολοκληρώθηκε το αργότερο περί το 1290 π.Χ. Η κύρια μεταβατική φάση σε πολλές περιοχές δεν εντοπίζεται νωρίτερα από το 1315–1305 π.Χ.